

INLEDNING

I världen får ni lida, men var inte oroliga, jag har övervunnit världen.¹

I bibliskt och kristet sammanhang är det viktigt att göra skillnad på skapelsen och världen. Skapelsen är det som finns även utan människan, fast människan naturligtvis är del av den. Vi skulle kanske kalla det för naturen idag. Den är i grunden god, därför att den kommer från Gud och är velad av honom. Skapelsen har sina lagar och villkor – tid, rum och så vidare – och sin egen rytm och dynamik. Det är den som är ramen; allt som finns befinner sig inom den.

Med världen är det annorlunda. Världen betecknar ofta det som vi skulle kalla samhälle, kultur, tidsanda, attityder och livsåskådning. Världen är något mänskligt och först och främst mentalt och socialt.

Man kan ta ett träd och ett hus som exempel. Trädet växer och följer sin rytm, blomstrar och ger frukt, faller sina blad och utvecklar nya. Det tillhör skapelsen.

Huset däremot kommer till genom en människas viljeakt och ansträngningar. Det fungerar som hus bara om människor lever i det och vårdar det. Skulle det överges skulle det förlora sin egentliga mening och långsamt smälta in i naturen, från vilken dess ursprungsmaterial – trä och sten och murbruk – har tagits.

Så länge huset är bebott tillhör det världen, men rent materiellt är det alltid en del av skapelsen. Dess själva existens, så länge det är igenkännbart som hus, är ett vittnesbörd om att världen har funnits – och om det känns igen innebär det att världen fortfarande (eller på nytt) finns, eftersom den som igenkänner ett hus måste tillhöra världen.

Så är det med allting, utom möjligen våra mest abstrakta mentala föreställningar. Om vi går till botten med allt det som utgör just vår värld finner vi emellertid att det alltid, på ett eller annat vis, är rotat i skapelsen.

¹ Joh 16:33

Världen är uppbyggd på skapelsens grund och består av dess material och lånar koncept och bilder från den, men viljan och föreställningarna som motiverar och driver den kommer från medvetandets dimension, som är annorlunda och förbehållen människan och Gud.

I den ideala tillvaron – eller i paradiset – skulle detta innebära att världen är skapelsens gestaltning eller förvandling, dess fullkomnande genom människan enligt Guds vilja. Världen existerar i och genom människan och om Guds vilja kommer till uttryck oförhindrat i världen är det den fulla gemenskapens synliga uppenbarelse i Guds skapelse.

Det finns emellertid ytterligare en gåtfull aktör i det kosmiska dramat, och det är detta som gör världen djupt tvetydig. I den klassiska kristna mytologin – termen är inte pejorativ, en myt är en bildlig iscensättning av en verklighet som inte kan beskrivas direkt – är människans fria vilja den enda öppning genom vilken den Onde kan nå Guds goda skapelse och fördärva den.

Det är den fria viljan som skapar världen. Det finns inget som säger att den måste vara tvetydig, men människan har alltifrån begynnelsen stått under inflytande av den fördärvande kraften. Världen har därför blivit till ett slagfält mellan ljuset och mörkret, precis som människans inre (1 Joh 5:19). I själva verket är den en återspeglning av människans inre.

Detta är det perspektiv som hjälper en kristen att hålla ordning på begreppen. Skapelsen är god, men behöver fullkomnas. Den längtar stumt efter detta (Rom 8), men människan, som är den enda som kan förverkliga detta fullkomnande, befinner sig i konflikt med Guds vilja. Det finns goda tendenser i världen, men det som främst kommer till uttryck är girighet, självupptagenhet, illvilja och avund, med andra ord allt det som karakteriserar djävulen.

Kyrkan befinner sig i världen – mitt i människosamhället, i knutpunkten av alla relationer – men den är inte av världen (Joh 15:19). Den utgör en alternativ värld, i den bemärkelsen att den strävar efter att låta Guds vilja förverkligas i skapelsen och bland människorna.

Det finns två viktiga aspekter av detta som bör understrykas, därför att båda glöms regelbundet bort och dyker upp på nytt i kyrkans historia.

Den första är att evangeliet, och därför kyrkan, präglas av en märklig likgiltighet inför världen såsom struktur, alltså samhällsorganisationen. Det kan vara svårt att hitta tillbaka till denna ursprungliga likgiltighet efter

århundraden av kristet inflytande och kristen makt i de europeiska samhällena, men vi behöver inte gå längre än till det Nya testamentet.

Jesus talar aldrig om någon samhällsreform. Paulus och apostlarna uppmanar inte heller till några drastiska förändringar.² Allt befinner sig på det etiska och relationella planet, men där är budskapet oerhört radikalt. Den enskilda människan uppmanas till fullkomlig och drastisk förvandling (Ef 4:22-32). Följden av denna förvandling kan inte bli annan än att hela samhället förvandlas. Men inte någonstans angrips eller ifrågasätts själva strukturerna.

Ändå är dessa strukturer tydliga uttryck för världens ondska eller bortvändhet från Gud. Gamla testamentet i allmänhet och profeterna i synnerhet är mycket klara på detta och skonar inte heller religiösa traditioner som offer, fasta med mera, när de förvänds från sitt ursprungliga syfte.

Boten finns emellertid i sinnet, i inställningen, i tilliten till Gud (Rom 12:2). Den finns inte i ständiga förbättringar av ett samhälle som i vilket fall aldrig kan bli perfekt. Strukturer kan aldrig ge rum åt nåd, barmhärtighet och kärlek, vars själva natur är att överskrida gränser; men det är genom dessa som Guds rike starkast kommer till uttryck (Jes 58:6-12).

Den andra aspekten är hjälpen till fattiga. I urkyrkan, före Konstantin den Store och kristendomens upphöjelse till statsreligion, var kyrkan inte rik. De fanns enskilda kristna som var rika, men många var fattiga, församlingarna var ibland förföljda, det fanns änkor och föräldralösa att ta hand om, fångar att besöka och sjuka att vårda.

I motsats till vår epok hade dessutom samhället i stort en positiv inställning till liv i enkelhet och frivillig askes – de stora filosofiska skolorna hade länge ifrågasatt rikedom och förordat återhållsamhet och enkelhet.

Den tidiga kyrkans lärare var misstänksamma mot rikedom, även om de aldrig gick lika långt som vissa sekteriska rörelser, som ansåg att man helt enkelt inte kunde frälsas om man var rik. Detta var inte sant, menade stora lärare som Clemens av Alexandria och Cyrillus av Kartago, men det var helt klart att de rika lätt snärjdes i det världsliga och hade svårt att frigöra sig.³ I Bibeln kommer denna inställning tydligast till uttryck i Jakobs brev.

Evangeliet är mycket tydligt vad beträffar rikedom och fattigdom. Jesus står helt på de fattigas sida och konstaterar gång på gång vilket hinder rikedom

² Ronze

³ Weaver

utgör för förverkligandet av det väsentliga i en människas liv. Den rike unge mannen går bedrövad bort (Matt 19:21-22); Josef från Arimataia vågar inte öppet bekänna sin beundran för Jesus (Joh 19:38).

Sackeus är förebilden för en som lyckas ta sig ur rikedomens snara (Luk 10:1-10). Hans förkunnar jublande att han skall ge bort hälften av allt han äger och betala tillbaka allt han har stulit; i gengäld tar han emot en oändligt större gåva, nämligen införelmandet i Guds folk, frälsningen.

Sackeus uppmanas inte av Jesus till att ge bort allt han äger. Det är inte ett villkor för hans frälsning. Det enda som verkligen gäller är hans inre omvändelse. Men denna inre omvändelses äkthet bevisas nästan genast av en spontan akt i vilken han befriar sig själv från det som varit hans besatthet och hans börda, hans slavdrivare och älskare: rikedom.

I sig själv är rikedom neutral. Guld har värde bara i världen, i naturen spelar det ingen roll. Det är vi och vårt begär som gör att ädelstenar, silver och guld får ett värde. Själva ekonomin är byggd på våra behov och våra begär. Behoven skulle kunna tillfredsställas av naturen; begärens närs och utvecklas och stillas (men aldrig definitivt) av världen.

Världen stimulerar och håller vid liv våra begär; den skapar rentav nya begär som maskeras som behov, allt för att hålla oss upptagna och bortvända från det som verkligen räknas. Att säga nej till världen är att säga nej till sina egna begär.

Kyrkan präglas av ett avståndstagande och en viss misstänksamhet gentemot allt det som världen ägnar sig med särskild uppmärksamhet åt och som utgör dess fundament: rikedom, makt och kroppslig tillfredsställelse. Inget av detta är ont eller fel i sig, men det är mycket tvetydigt, därför att människan är svag. Hon kan mycket lätt bli slav under dessa.

Man kan notera parallellen med Jesu frestelser (Luk 4:1-13). Det räcker med att öppna dagstidningen för att se till vilken grad pengar, maktspel och sex styr vår värld.

Ända in till medeltiden var kyrkan starkt medveten om det stora behovet av bot och förvandling. Livet är en resa där man ständigt utsätts för nya faror och frestelser. Det negativa i denna bild tog ibland överhanden. Livet är också en glädjefest, där man förundrar sig över Herrens gåva och gläder sig tillsammans över den.

Att glömma närvaron av det gåtfulla onda som vill fördärva är emellertid farligt. Jesus uppmanar oss till att leva i ett märkligt slags spänning: Var oskyldiga som duvor och sluga som ormar (Matt 10:16).

Vi måste kunna göra skillnad på andarna och hålla oss vakna för att inte låta oss bli ledda vilse. Kyrkan är gemenskap: gemenskap med Gud (be ständigt) och med människor (håll fred mellan er). Bara så kan den bevara sådden till den nya världen, den som kommer att förverkliga Guds vilja med skapelsen från begynnelsen.

Relationen med världen är alltså komplicerad och konfliktartad. Å ena sidan sägs det att världen, liksom allting, kommit till genom Guds Ord (Joh 1:10) och att Gud inte vill döma den, utan frälsa den (Joh 3:17). Därför är Jesus världens ljus (Joh 8:12) och Hjälparen, alltså Anden, skall hjälpa världen att se vad som är synd och vad som är rättfärdighet (Joh 16:8).

Å andra sidan är världen ur stånd att ta emot sanningen (Joh 14:17) och hatar alla som inte tillhör den själv, det vill säga dem som vill leva i sanningen och ljuset (Joh 17:14). Helt uppenbart befinner sig världen och evangeliet på kollisionskurs. Världen vill inte låta sig övertygas om att den behöver förvandlas och den kristne, om han vill förbli i sanningen, måste på olika vis ta avstånd från världen, utan att upphöra att be för den.

Förvandlingen, omvändelsen, för alltså med sig ett tydligt moraliskt krav som ständigt på nytt måste anpassas till de växlande uttryck som girigheten och självskheten tar i samhället. Den kristne bör inte förvåna sig om världen hatar honom (1 Joh 3:13). Det är tvärtom ett dåligt tecken om kyrkan får beröm eller bemöts av likgiltig välvilja. Det värsta som kan ske är att man anpassar sig till världen och deltar i dess falskhet.

I sista hand är ju världen förgänglig (1Joh 2:17). Skapelsen kommer att förnyas vid tidens slut och världen kommer då att uppstå som en ren och och fullkomlig gestaltning av Guds vilja, såsom den var avsedd att vara från begynnelsen (Upp 11:15). Den förvridna och gudsfrånvända värld som vi nu känner kommer inte att finnas kvar.

Lögner skall försvinna och sist av allt skall döden utplånas – dessa två som mer än något annat präglar världen. Då skall kunskapen om Gud uppfylla landet som vattnet fyller havet (Jes 11:9).

Aktuella artiklar:

Bernard Ronze, *Evangelium och ekonomi*

Ysabel de Andia, *De fattigas liturgi och teologin om Kristi kropp hos Johannes Chrysostomos*

Paul Evdokimov, *De fattigas utmaning*

Rebecca H. Weaver, *Rikedom och fattigdom i den tidiga kyrkan*